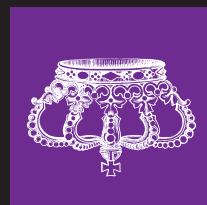

Republikanska föreningsens rapport 2017:1

PRATMAKT

Kungahusets politiska
uttalanden 2016

REPUBLIKANSKA
FÖRENINGEN

*”Staten ska inte ge makt över
opinionsbildningen genom arv.
Särskilt inte i en digital tidsålder,
när sådan makt blir allt viktigare.”*

Lars Ströman, politisk redaktör
Nerikes Allehanda

Republikanska föreningens rapport 2017:1

Publicerad 23 maj 2017

www.republikanskaforeningen.se

Bakgrund:

Kungafamiljen får inte vara politisk

I KORTHET Ingen i kungafamiljen får säga eller göra saker som kan tolkas som politiska ställningstaganden. Riksdagen har beslutat att statschefen bara ska ha ceremoniell makt. Gör kungafamiljens medlemmar politiska uttalanden har de gjort sig till politiska makthavare som inte kan avsättas.

1971 slöts en kompromiss i Torekov mellan Socialdemokraterna och de borgerliga partierna inför utarbetandet av den nu gällande grundlagen. Man beslöt att monarkin skulle leva vidare, men kungen framtogs allt politisk makt som han fram till dess haft på pappret, men de senaste åren saknat i praktiken. Grundlagsreformen blev därmed en anpassning av grundlagen till verkligheten.

Kungen har idag nästan enbart ceremoniella uppgifter. Ändå hävdar en del, till exempel hovet, att kungen har ”yttrandefrihet som alla andra”. Man försöker rättfärdiga kungens politiska uttalanden genom att prata om honom som en medborgare ”som alla andra”. Men statschefsämbetet är speciellt. Vad statschefen säger gör större avtryck än vad ”alla andra” säger.

Just därför menade *Grundlagsberedningen* (SOU 1972:15) att det är naturligt att kungen ”undviker sådant som kan uppfattas som ståndpunktstagande i omstridda samhällsproblem”.

Ordet ”sådant” är viktigt. Det innebär att det inte räcker med att kungens ”uppgifter” är opolitiska. Grundlagsberedningen menar tvärtom att kungen i hela sin gärning, oavsett hur den tar sig uttryck, ska undvika politiska ståndpunkter: ”[H]ans sätt att utöva sin representation inom landet bör inte få stå i motsatsförhållande till den politik som förs av de ansvariga organen.” Kungen ska heller inte delta i verksamheter som är ”allmänt omstridda”, eller ”som av betydande befolkningsgrupper uppfattas såsom riktade mot deras intressen”. Det här är formuleringar som utgör själva grunden för den svenska kompromissen om monarkin, men som alltför sällan citeras. Förarbeten räknas som konstitutionell praxis och ska väga tungt i tolkningen av grundlagarna.

Kungen balanserar regelbundet på den konstitutionella gränsen, och har vid flera tillfällen tydligt överträtt den. Hans uttalande efter tsunamin 2004 med kritik mot att regeringen inte gjort tillräckligt för att få hem svenskarna var förstas en direkt kritik av ”den politik som förs av de ansvariga organen”. Det var heller inte i linje med ”de ansvariga organens” utrikespolitik att hylla sultanen av Brunei 2004.

Man kan diskutera hur den konstitutionella praxisen bör tolkas. Republikanska föreningen menar att en strikt bokstavlig tolkning är olycklig. En sådan tolkning innebär till exempel att kungen kan uttala sig i politiska frågor så länge de allra flesta håller med - det vill säga han får vara ett redskap för att befästa majoritetsuppfattningar. En sådan tolkning innebär

också att det inte är några problem att kungen gör en värdering av vilka politiska frågor som ska prioriteras för dagen. Hur politiska frågor ska prioriteras finns det ju ingen tydlig opinion kring.

Republikanska föreningen menar att det är rimligare att beskriva det som statsvetaren Olof Ruin [gör](#):

”Han får inte uttala sig politiskt eller på ett sätt som strider mot någon allmänt accepterad syn [...]”

Det vill säga kungen bör avstå från alla slags politiska uttalanden, oavsett om det finns en artikulerad konflikt eller inte. Risker är annars att kungen ständigt blir de stora majoriteternas slagträ. En minoritet som inte lyckats få sin fråga att nå kritierierna för att betraktas som ”omstridd” får finna sig i att få statschefen som motståndare. Det är inte rimligt. Det är också tydligt att grundlagsfädernas avsikt har varit att beskriva en alltigenom opolitisk statschef. Formuleringarna om att frågorna ska vara ”omstridda” har aldrig varit menade att plockas isär och analyseras bokstavligt.

När det gäller kungahusets övriga medlemmar nämns de av naturliga skäl inte i grundlagens förarbeten: 1971 var kungen fortfarande ensamstående. Republikanska föreningen gör bedömningen att resten av kungafamiljen bör omfattas av samma krav på politisk neutralitet som statschefen. De har också fått en tribun genom arv och ingifte och har potential att utöva makt från den. Ett skäl för att betrakta hela kungafamiljen på samma sätt som statschefen är att det är den syn som kungahuset själva har. Deras tolkning av statschefs-uppdraget (uttryckt bland annat i hovets verksamhetsberättelser och budgetunderlag) är att hela kungafamiljen uppfyller ”representativa plikter” och utövar statschefsskapet kollektivt. Med den nytolkningen får även resten av kungafamiljen finna sig i kritik för vad de säger i sina offentliga roller.

Kungahusets politiska uttalanden 2016

1 jun: "Flytta Nobelcentret"

UTTALANDET

Kungen [intervjuas](#) av Maria Schottenius i Dagens Nyheter och opponerar sig mot Stockholms kommuns beslut att bygga Nobelcentret på Blasieholmen. Kungen säger bland annat: "Att huset har blivit så stort och kommit lite grand på fel plats är synd" och "[V]arför gräva ner sig i skyttegravarna och säga att det ska ligga precis här?". Kungen säger att beslutet "går att förändra". Uttalandet blir huvudnyhet på tidningens förstasida.

VARFÖR DET ÄR POLITISKT

Den 25 april 2016 fattade Stockholms kommunfullmäktige beslut om att bygga Nobelcentret på Blasieholmen. Socialdemokraterna, Moderaterna och Centerpartiet stödde beslutet, som fattades med röstsiffrorna 54-43. Övriga sex partier var emot. Det fanns alltså tydliga partipolitiska åsiktsskillnader. Att kungens uttalande stod i "motsatsförhållande till den politik som förs av de ansvariga organen" – det grundlagspraxis betraktar som en överträdelse – är närmast övertydligt.

Kungens kritik har använts av motståndarna till beslutet, som [Näterket Bevara Blasieholmen](#). Bland annat refererades uttalandet i tidningsannonser. Vad som framstår som ännu mer graverande är att intervjun ger intryck av att ha kommit till stånd just för att kungen ska få tillfälle att framföra sina synpunkter: "Efter rundan [på Nationalmuseum], på den plats där arkitekten David Chipperfield ritat in det omdiskuterade Nobel Center *ska kungaparet ge sin syn* på jättesprojektet på Blasieholmen."

I debatten efter kungens uttalande lanserades ett par olika förslag på varför det *inte* var ett politiskt uttalande:

"Kungen är personligen berörd, med Blasieholmen utanför fönstret"

Kungen bor inte på slottet, eller ens i Stockholms kommun. Men *om* han hade ansetts som sakägare enligt plan- och bygglagen hade han kunnat utnyttja sin rätt att överklaga detaljplanen. Grundlagspraxis gör inget undantag för frågor som statchefen anses "berörd" av. Snarare understryker det olämpligheten i uttalandet, om kungen väckte en offentlig politisk debatt i syfte att tillvarata sina privata intressen.

"Det här handlar om lokala frågor, det är inte politik på samma sätt"

Kommunfullmäktige består av politiska partier som är inröstade i politiska val, och beslutet delade upp fullmäktige längs med partilinjerna. Grundlagspraxis säger ingenting om att den politiska nivån skulle ha betydelse.

1 jun: "Anordna en folkomröstning"

UTTALANDET

I samma [intervju](#) med Dagens Nyheter som kungen uttalar sig mot Nobelcentret på Blasieholmen, föreslår drottningen en folkomröstning om centrets placering: "Varför inte ha ett referendum? föreslår drottning Silvia." Som svar på en följdfråga försöker sedan både kungen och drottningen att ta tillbaka uttalandet, säger att de inte ska "lägga sig i".

VARFÖR DET ÄR POLITISKT

Den 25 april 2016 fattade Stockholms kommunfullmäktige beslut om att bygga Nobelcentret på Blasieholmen. Drottningens förslag om ett annat sätt att hantera det demokratiska beslutet är också politiskt. Hur beslut ska fattas är inte okontroversiellt. Att föreslå en folkomröstning *efter* kommunfullmäktiges beslut måste ses som ett försök att tvinga fram ett annat beslut.

Även om drottningen snabbt tog tillbaka uttalandet, fick förslaget om folkomröstning [spridning](#) i media. Redan innan drottningens uttalande drev Nätverket Bevara Blasieholmen kravet på en folkomröstning. Det var alltså inte ett förslag som var okänt eller okontroversiellt.

10 sep: "Barn borde ha fysisk aktivitet varje dag i skolan"

UTTALANDET

Prins Daniel uttalar sig om hälsopolitik i en [intervju med TV4](#) den 10 september. Han pratar om vikten av att alla barn och ungdomar får chansen till en god hälsa. Prinsen menar att "Samhället i stort måste kliva in [...] Det finns väldigt mycket att göra där. Men det vore ju väldigt spännande att se vad som skulle hända om man hade fysisk aktivitet varje dag i skolan."

VARFÖR DET ÄR POLITISKT

Riksdagen har regelbundet [avslagit motioner](#) om ett ökat inslag av fysiska aktiviteter i skolan, under riksdagsåret 2016/2017 bland annat en från Jan Lindholm (MP) som motiverade om "ett ökat inslag av fysiska aktiviteter i skolan". Att läroplanen sedan början av 2000-talet innehåller ett krav på skolorna att "sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet" har inte minskat den politiska aktiviteten i frågan eller gjort den oomstridd.

Själva det faktum att riksdagsmotioner med exakt samma budskap som prinsens avslås, betyder att frågan är föremål för politiska meningsskiljaktigheter. Statsråden Gustav Fridolin och Gabriel Wikström meddelade i en [debattartikel i Dagens Samhälle](#) den 17 november 2016 att regeringen ger Skolverket i uppdrag att se till att daglig fysisk aktivitet ska bli verklighet. Prinsens uttalande kom alltså under en period då frågan om förverkligandet av läroplanens mål var föremål för debatt.

I det här fallet finns det ingen folklig opinion som kungahuset gått emot. Däremot stod

prinsens uttalande ”i motsatsställning till de ansvariga organen”, eftersom de senare – i det här fallet riksdagen – både före och efter uttalandet sagt nej till krav på daglig fysisk aktivitet.

13 sep: ”Vi måste fortsätta tro på EU”

UTTALANDET

Kungen håller som vanligt tal vid riksmötets öppnande den 13 september. I talet kommer kungen in på internationella frågor och säger bland annat: ”Också den europeiska unionen utsätts för påfrestningar. Vi måste fortsätta tro på samarbete länder emellan och på ett förbund som garanterar fredlig samverkan.”

VARFÖR DET ÄR POLITISKT

I maj 2016 var [enligt SCB](#) 24 procent av svenskarna emot det svenska medlemskapet i EU och 49 procent för. Kungen uttalade sig för ett ”förbund” som alltså inte ens stöds av hälften av svenskarna. Att det är politiskt kontroversiellt understryks av att det bland Sverigedemokraternas och Vänsterpartiets väljare finns fler som är emot än för det svenska medlemskapet. En fråga där minoriteten omfattar så många som var fjärde väljare kan inte anses vara oomstridd.

19 nov: ”Hälsa och integration är stora utmaningar för samhället”

UTTALANDET

Prins Daniel [intervjuas av Aftonbladet](#) och säger bland annat: ”Vårt samhälle står inför stora utmaningar. Hälsa är en. Integration är en annan.”

VARFÖR DET ÄR POLITISKT

Att berätta att vissa frågor är viktiga blir politiskt, eftersom man samtidigt utelämnar andra frågor. Rangordningar och prioriteringar är politiska. När svenska väljare tillfrågas om vilka frågor som är viktiga skiljer sig svaren åt mellan olika partiers anhängare.

Vilka de största samhällsutmaningarna är råder det knappast politisk enighet om. I [SOM-institutets undersökning 2016](#) anger 45 procent av svenskarna integrationen som det viktigaste samhällsproblemet. Det är visserligen den största frågan, men inte den enda - och det är inte någon majoritet som lyfter den. I undergrupper dominerar helt andra frågor. Enligt en [studie från Linnéuniversitetet](#) ser till exempel svenska ungdomar arbetslöshet och bostadsbrist som de största utmaningarna.

Kungen gjorde liknande prioriteringsuttalanden i sitt tal vid riksmötets öppnande. Han menade bland annat att ett toppmöte i New York om flyktingkrisen var ”viktigt”. Det kan tolkas som ett försök att styra dagordningen. Det är inte harmlöst att säga att saker är viktiga. Tvärtom ger man just de frågorna extra tyngd på dagordningen.

Tidigare år

2015

”Kärnkraften behöver inte ersättas”

Kungen anser i en [intervju med Svenska Dagbladet](#) att kärnkraften inte behöver ersättas av andra energislag. ”Nu har [kärnkraften] tjänat ut sin del och det visar sig att vi inte behöver ersätta den.”

”Tack och lov kommer inte alla flyktingar till Sverige”

Vid ett möte på Migrationsverket i Norrköping säger kungen: ”Tack och lov kommer inte alla [flyktingar] till Sverige sen utan de försvinner sen i Europa på olika platser.” Uttalandet refereras i bland annat [Expressen](#).

Kungen ”för en dialog med regeringen” om Saudiarabien

Hovet [uttalar sig i Aftonbladet](#) och säger bland annat: ”Kungen är bekymrad över de senaste dagarnas händelseutveckling och tycker det är viktigt att ha en bra dialog och goda relationer länder emellan. Som Sveriges statschef vill kungen självklart bidra till att finna en lösning i den uppkomna situationen. Det förs en dialog mellan statschefen och regeringen.” Kungen för en egen politik gentemot Saudiarabien genom att resa till [kung Abdullahs begravning](#).

Silvia ”håller med” Angela Merkel om flyktingarna

Drottning Silvia [uttalar stöd](#) för Tysklands förbundskansler, kristdemokraten Angela Merkel och hennes linje i flyktingfrågan.

2011

”Fel att hålla folkomröstning i Grekland”

I en [intervju med Dagens Industri](#) kritiserar kungen att Greklands premiärminister utlyst en folkomröstning.

2008

”Tillåt vargjakt”

Under en kungajakt i Dalarna [menar kungen](#) att förbudet mot vargjakt bör upphävas. ”[M]an måste ju snart, som jag ser det, börja beskatta en stam för jag menar... det är bara att räkna på, om de är två nu, då blir de sju nästa år, och sen blir det bara... om de hittar sina partners någonstans i skogen så exploderar det.”

”Inför en ny lag mot barnpornografi”

I [Ekots lördagsintervju](#) säger Drottning Silvia att Sverige borde införa ett förbud mot att titta på barnpornografi.

2005

”Regeringen borde ha gjort något”

I en [intervju med Dagens Nyheter](#) säger kungen att det i vissa lägen är ”bättre att agera än att inte göra nåt alls”, med tydlig anspelning på regeringens agerande efter tsunamin. ”Jag

tycker det är viktigt att man vågar ta ansvar. Sedan blir man säkert uthängd, men det är bättre än att stå passiv.” Utspelet leder till [kritik från Socialdemokraterna](#).

2004

”Diktatorn styr inte sitt land med järnhand, tvärtom”

Under ett statsbesök hos sultanen av Brunei [fick kungen frågan](#) hur ”om det varit några svårigheter att umgås med en ledare som styr sitt land med järnhand.” Kungens svar: ”Av olika anledningar så har jag inte haft den känslan. Jag upplever det snarare tvärtom. Han har ju en kolossal närhet till folket.” Kungen menade också att Brunei var ”ett mer öppet land än något annat man kan tänka sig”.

2002

”Det kommer inga stekta sparvar flygande”

Under [kungens jultal](#) sa han att ”det är viktigt att se framtiden an i ljusa färger. Att vara pessimistisk hjälper ingen, varken dig själv eller andra. Men det gäller att ha kraft att ta tag i sitt eget liv. Det kommer inga stekta sparvar flygande om du inte själv bemödar dig om att göra ditt bästa.” Att vänta på att det ska ”komma stekta sparvar flygande” är liktydigt med att vara lättjefull och förvänta sig välgång utan ansträngning. Uttrycket kommer från den tyskspråkiga sagan om Schlaraffenland, ett land av slöfockar.

2000

”Den palestinska sidan organiserar barns stenkastning”

I oktober under en frågestund i FN i New York [kommenterade drottningen](#) palestinska barns stenkastning: ”[i]bland verkar det som om att det vore organiserat”. ”En fullständigt snedvriden bild av konflikten i Mellanöstern [...] tydligt att drottningen valt sida”, [kommenterade](#) dåvarande riksdagsledamoten Morgan Johansson.

1996

”Publicera namn och bild på pedofiler”

I SVT-programmet Debatt den 23 juli 1996 uttalade drottningen att dömda pedofiler borde få sina namn och bilder publicerade i tidningen.

Republikanska föreningen verkar för att Sverige avskaffar monarkin och inför republik. Föreningen är partipolitiskt obunden och har vuxit till 10 700 medlemmar sedan starten 1997.

Vill du stödja fler granskningar av hur kungahuset skaffar sig inflytande över debatten? Swisha 50 kr, 100 kr eller mer till 123 319 84 05, märk insättningen ”Granskning”.

REPUBLIKANSKA
FÖRENINGEN